

**Secția de Filosofie a Universității din Craiova
Școala de Iarnă de la Straja.**

13-16 februarie 2010

Tema: „Argumentul ontologic în gândirea modernă”

Texte

I. Argumentul ontologic la Anselm

„Astfel, Doamne, tu care dai înțelegere credinței, ajută-mă să înțeleg, atâta cât vrei, că tu ești, după cum o credem, și că tu ești așa cum o credem. Iar noi credem că tu ești ceva față de care nu se poate concepe ceva mai mare. Să nu existe o asemenea natură, pentru că *nebunul a spus în sufletul său: Dumnezeu nu există (Psalmi, XIII, 1)*? Desigur că acest nebun, atunci când înțelege ceea ce spun: „ceva față de care nu se poate concepe ceva mai mare“, înțelege ceea ce aude, iar ceea ce înțelege este în inteligența sa, chiar dacă nu înțelege că acesta există. Într-adevăr, a avea ceva în gândire nu este același lucru cu a înțelege că acest lucru există. Astfel, pictorul se gândește la tabloul pe care îl va face, el îl are în minte; dar nu gândește că acesta există încă, pentru că nu l-a făcut încă. Dar atunci când l-a pictat deja, el îl are în intelect și înțelege că ceea ce a făcut există. Deci, nebunul însuși trebuie să fie de acord că există în intelect ceva față de care nu se poate concepe ceva mai mare, pentru că atunci când aude această expresie el o înțelege, și tot ceea ce se înțelege este în intelect. Și, desigur, acest ceva față de care nu se poate concepe ceva mai mare nu poate fi numai în intelect. Într-adevăr, dacă nu ar fi decât în intelect, s-ar fi putut gândi că el este și în realitate: ceea ce este mai mult. Deci, dacă ființa față de care nu se poate concepe ceva mai mare este numai în intelect, această entitate, față de care nu se poate concepe ceva mai mare, este ceva față de care se poate concepe ceva mai mare; desigur, este imposibil. În consecință, nu este nici o îndoială că ființa față de care nu se poate concepe ceva mai mare există și în realitate și în intelect.” (Anselm, *Proslogion*, in Anselm, *Fides quaerens intellectum*, texte et traduction par A. Koyré, Paris, Vrin, f.a., p. 13. În limba română - traducerea noastră (A.N.))

II. Critica argumentului ontologic la Gaunillo

„În ceea ce privește faptul că [această natură] nu este numai în intelect, ci în mod necesar și în realitate, mi se demonstrează după cum urmează: dacă nu ar exista, tot ceea ce este în realitate ar fi mai mare decât el, și prin asta nu ar fi cel mai mare dintre toate, așa cum s-a

demonstrat deja că este în gândire, la care răspund astfel. Dacă trebuie să numim „a fi în inteligență“ ceea ce totuși nu poate fi conceput [decât] în conformitate cu adevărul unui lucru, nu neg că, în acest sens, el ar fi și în inteligența mea. Însă deoarece de aici nu putem obține în nici un fel că este și în realitate, eu nu îi acord deloc această existență reală, câtă vreme acest fapt nu ar fi dovedit prin argumente indibutabile. Căci cel care spune că acesta există, deoarece altfel cel mai mare decât toate nu ar fi mai mare decât toate, nu acordă atenție destulă [gândirii celui] care vorbește. Într-adevăr, nu spun încă mă îndoiesc sau chiar neg că această cea mai mare ființă ar fi ceva real, și nu sunt de acord că ar fi de un fel diferit - dacă trebuie să spunem că mai este în acest caz - ca lucrul perfect ignorat până acum, că sufletul se străduiește să își imagineze în conformitate cu cuvintele că doar înțelege [fără să le cunoască semnificația exactă a acestora]. [...] Este deci necesar să mi se dovedească mai întâi că această ființă mai mare este în realitate, și apoi, din faptul că este cea mai mare va deveni incontestabil că aceasta există, într-adevăr, în ea însăși.” (Gaunilo, *Liber pro insipiente*, in Anselm, *op. cit.*, pp. 63-65. În limba română - traducerea noastră (A.N.))

„Drept exemplu: cineva spune că există undeva în Ocean o insulă, din cauza dificultății sau mai degrabă a imposibilității de a găsi ceea ce nu este, a fost supranumită <pierdută>. Și se povestește că posedă bogății și plăceri inestimabile, într-o abundență mult mai mare decât ni se spune despre insulele Fericite, și că, neavând nici un posesor sau locuitor, este superioară în bogăție tuturor celor în care locuiesc oameni. Când cineva îmi spune că este așa, eu voi înțelege ușor aceste cuvinte, în care nimic nu este greu. [...] Dacă el ar vrea să mă convingă că această insulă există și că nu trebuie să mă îndoiesc de asta, fie aș crede că glumește, fie nu aș ști cine, dintre noi doi, ar trebui să fie considerat cel mai nebun.” (Gaunilo, *Liber pro insipiente*, in Anselm, *op. cit.*, p. 65. În limba română - traducerea noastră (A.N.))

III. Argumentul ontologic la Descartes

„Căci, deși s-ar putea să nu cad vreodată în anumite cugetări asupra lui Dumnezeu, ori de câte ori cuget, totuși, cu privire la ființa primă și cea mai înaltă și scot ideea ei ca și din comoara minții mele, e nevoie să-i atribui toate desăvârșirile, chiar dacă nu le înșir atunci pe toate și nici nu cercetez pe fiecare în parte: nevoie care ajunge pe deplin ca mai târziu, când bag de seamă că existența e o desăvârșire, să trag pe drept încheierea că ființa primă și supremă există.” (Descartes, *Meditații despre filosofia primă*, București, Humanitas, 1992, pp. 284-285)

„[...] vedeam bine că în cazul unui triunghi trebuia ca cele trei unghiuri ale sale să fie egale cu două unghiuri drepte, dar din aceasta nu găseam nimic care să mă asigure că în lume există vreun triunghi; în timp ce, reluând ideea despre o Ființă perfectă, găseam că existența este cuprinsă în ea în același fel în care este cuprinsă în cazul triunghiului cu cele trei unghiuri ale sale egale cu două unghiuri drepte sau al unei sfere cu toate punctele egal depărtate de centru și că, în consecință, este cel puțin tot atât de sigur ca în demonstrațiile de geometrie că Dumnezeu, această ființă perfectă, este sau există (această certitudine însă nici o demonstrație de geometrie nu o poate avea).” (R. Descartes, *Discurs asupra metodei de a ne conduce bine rațiunea și a căuta adevărul în științe*, București, Editura Academiei, 1990, p. 132)

IV. Argumentul ontologic la Leibniz

„Va fi însă bine să observăm că reaua întrebuintare a ideilor dă ocazia la mai multe erori. Căci, atunci când raționăm la un lucru oarecare, noi ne închipuim că posedăm o idee a acestui lucru – și acesta este fundamentul pe care câțiva filosofi, vechi și noi, au edificat o anumită demonstrație a existenței lui Dumnezeu, care este foarte imperfectă. În adevăr, spun ei, trebuie numaidecât să am o idee despre Dumnezeu, adică despre o ființă perfectă, de vreme ce eu cuget la el, și nu poți cugeta fără idee; însă ideea acestei ființe cuprinde în ea toate perfecțiunile, și existența e una dintre ele; în consecință, ființa perfectă există. Cum însă noi cugetăm adesea la himere imposibile, de exemplu, la gradul ultim al vitezei, la numărul cel mai mare, la întâlnirea concoidei cu baza sau regula sa, raționamentul acesta nu este satisfăcător. În sensul acesta se poate deci spune că există idei adevărate și idei false, după cum lucrul de care e vorba este posibil sau nu. Și numai atunci te poți lăuda că ai o idee a lucrului, când ești sigur de posibilitatea lui. Așadar, argumentul citat dovedește, cel puțin, că Dumnezeu există cu necesitate, dacă el este posibil. Este, în adevăr, un excelent privilegiu al naturii divine acela de a nu avea nevoie decât de posibilitatea sa sau de esența sa, pentru a exista în mod actual, și tocmai aceasta numim *Ens a se*.” (G.W. Leibniz, *Disertație metafizică*, XXIII, București, Humanitas, 1996, pp. 59-60)

V. Critica argumentului ontologic la Hume

„I shall begin with observing that there is an evident absurdity in pretending to demonstrate a matter of fact, or to prove it by any arguments *a priori*. Nothing is demonstrable unless the contrary implies a contradiction. Nothing that is directly conceivable implies a contradiction, whatever we conceive as existent, we can also conceive as non-existent. There is no being, therefore, whom non-existence implies a contradiction. Consecvently there is no being whose

existence is demonstrable.” (Hume, *Dialogues concerning natural religion*, Indianapolis, Hackett Publishing Company, 1986, p. 55)

VI. Critica argumentului ontologic la Kant

„A *fi* nu este, evident, un predicat real, adică un concept despre ceva, care s-ar putea adăuga conceptului unui lucru. Ci este numai poziția (*Setzung*) unui lucru sau a unor determinări în sine. În folosire logică, acest verb este numai copula unei judecăți. Judecata „Dumnezeu este atotputernic” conține două concepte, care își au obiectele lor: Dumnezeu și atotputernicia; micul cuvânt *este* nu e vreun predicat în plus, ci numai ceea ce pune predicatul *în relație* cu subiectul. Dacă însă iau subiectul (Dumnezeu) cu toate predicatele lui (din care face parte și atotputernicia) și zic: *Dumnezeu este* sau *este un Dumnezeu*, eu nu adaug un nou predicat la conceptul despre Dumnezeu, ci pun numai subiectul în sine cu toate predicatele lui, și anume *obiectul*, în relație cu *conceptul meu*. Ambele trebuie să conțină exact aceeași lucru, și de aceea la conceptul care exprimă numai posibilitatea nu se poate adăuga nimic mai mult prin faptul că eu gândesc obiectul lui ca absolut dat (prin expresia: *el este*). Și astfel actualul (*Wirklichkeit*) nu conține nimic mai mult decât simplul posibil. O sută de taleri actuali (*wirklich*) nu conțin nimic mai mult decât o sută de taleri posibili. Căci, cum talerii posibili exprimă conceptul, iar talerii actuali (*wirklich*) obiectul și poziția lui în sine, în cazul în care obiectul ar conține mai mult decât conceptul, conceptul meu n-ar exprima întregul obiect și deci nici n-ar fi conceptul lui adecvat. Dar, la averea mea, o sută de taleri actuali (*wirklich*) înseamnă mai mult decât simplul concept despre o sută de taleri (adică a posibilității lor). Căci obiectul din realitate nu este conținut analitic numai în conceptul meu, ci se adaugă sintetic la conceptul meu (care este o determinare a stării mele), fără ca prin această existență din afara conceptului meu acești o sută de taleri gândiți să fie câtuși de puțin înmulțiți.” (Kant, *Critica rațiunii pure*, București, Editura Științifică, 1969, pp. 459-461)